

Robert Simonišek, Ljubljana

V VALOVITO SECESIJSKO RISBO UVOZLANI NOVOROMANTIČNI MOTIVI POZABLJENEGA ILUSTRATORJA FRANČIŠKA DOBNIKARJA

Skrivnostni ilustrator Frančišek Dobnikar (1878–1901),¹ ki se v pregledih ilustracije pojavlja kot eden izmed znanilcev razcveta slovenske ilustracije na prelomu stoletij,² je z vinjetami in zaglavji krasil strani revije *Dom in svet* ter dijaškega lista *Zvonček*.³ Razen nekaj svetlih izjem, ki so nastale v okviru časopisa *Zvon* pod uredništvom Josipa Stritarja s sodelovanjem bratov Janeza in Jurija Šubica in »prelomnih« ilustracij Matije Jame za *Ljubljanski zvon*,⁴ Dobnikarejevih zaglavij za *Dom in svet*, poskusov Antona Koželja in Mateja Sternena,⁵ se ilustratorjem proti koncu 19. stoletja ni uspelo povzpeti iz šablonsko ujetih kompozicij in doseči sodobne stopnje likovnega izraza.⁶ Sočasno z risbami arhitekta Ivana Jagra, ki se je osredotočil na raziskovanje slovanske ornamentike (tkanina, pirhi)⁷ ter zaznamoval prve knjige slovenskih modernistov (Ivan Cankar, Oton Župančič), je samouk Dobnikar bliskovito sprejel secesijski slog in se v risbah zavihtel do poetične ubranosti, ki jo je istočasno dosegal le še v tujini simbolistično inspirirani Vavpotič.⁸ Glede na prevladujoče trende v sočasni revijalni in knjižni ilustraciji je njegov prispevek pomemben, še posebej zato,

¹ Evgen LAMPE, Frančišek Dobnikar, *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 31.

² Tatjana PREGL KOBE, *Slovenska knjižna ilustracija*, Ljubljana 1980, pp. 13–28.

³ Njegovo pomembno vlogo za razvoj slovenskega ilustratorstva je izpostavljala že umetnostni zgodovinar Emilijan Cevc, na kar me je prijazno opozoril prof. dr. Milček Komelj.

⁴ Alenka SIMONČIČ, Knjižna ilustracija v letih 1890 do 1920, *Slovenski impresionisti*, Ljubljana 2008, p. 149.

⁵ France STELE, Dom in svet – ilustriran list, *Dom in svet*, XXVI/7–8, 1913, pp. 296–297.

⁶ PREGL KOBE 1980, cit. n. 2, pp. 13–28.

⁷ Sinja ZEMLJIČ GOLOB, Zbirka pirhov v zapuščini Ivana Jagra na SAZU, *Sedemdeset let biblioteke SAZU*, Ljubljana 2008, pp. 161–166.

⁸ Beti ŽEROVC, Vplivi simbolizma v zgodnjih delih Ivana Vavpotiča, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XXXIV, 1998, p. 227.

ker kronološko sodi pred uveljavitev vesnanov (Maksim Gaspari, Hinko Smrekar, Gvidon Birolla, Saša Šantel). Ti so pri nas poleg že omenjenega Vavpotiča (in kasneje zakoncev Vurnik) postali sinonim za secesijo v slikarstvu, ki je epizodično odmevala pri posameznih ustvarjalcih celo po prvi svetovni vojni (brata Kralj,⁹ Miha Maleš,¹⁰ Božidar Jakac¹¹). Dobnikarjeva recepcija secesijskega sloga je upoštevala estetizacijo motivov, secesijsko stilizacijo, uporabo ritmično valovite linije, vživljanje v vegetabilne in geometrične forme, po drugi strani pa tudi modernejše obarvana razpoloženja v obravnavi narodnih, zgodovinskih, mitoloških in krščanskih tem.

Kot je opozorila Alenka Klemenc, ki je edina obširneje pretresla risarjev opus, bi se bil umetnik razvil v »vrhunskega ilustratorja«.¹² Dobnikarjev slog in vsebinske razsežnosti risb so bile posledica umetniško-duhovnega nazora, izoblikovanega pod okriljem urednika ugledne katoliške revije *Dom in svet* Frančiška Lampeta (1859–1900), ki je naročal vinjete.¹³ Vsestransko razgledani filozof, teolog in psiholog¹⁴ je bil odprt do modernih idej in ko so Dobnikarjeve risbe po naključju prišle v njegove roke, je prepoznal njegov risarski talent ter ga povabil k sodelovanju: »... Kazal mu je ilustrirana dela in prirojeni dar Dobnikarjev je takoj sebi našel najbolj primerno polje: ornamentalno dekoracijo, pol v narodnem, pol v secesijskem slogu ...«¹⁵ Natančnejših poročil o odnosu med »mentorjem« in ilustratorjem ni, vendar je znano, da je urednik mladega ustvarjalca bodril, ga usmerjal in ga seznanjal z naprednejšimi tokovi v ilustraciji. V nekaterih primerih je med urednikom, ki je vplival na postavitev ilustracije, in Dobnikarjevo risarsko spretnostjo, prišlo

⁹ Fran ŠIJANEC, *Sodobna slovenska umetnost*, Ljubljana 1961, p. 81.

¹⁰ Emilijan CEVC, *Miha Maleš*, Ljubljana 1980, p. 13.

¹¹ Milček KOMELJ, Božidar Jakac in: Milček KOMELJ - Peter KREČIČ, *Slovenski slikarji, kiparji in arhitekti akademiki*, Ljubljana 2008, p. 107.

¹² Alenka KLEMENC, »Sam sem si izmislil«: v spomin risarju in bogoslovcu Frančišku Dobnikarju, *Tretji dan*, XXX/6–7, 2001, p. 135.

¹³ Bralec naj ima v mislih, da se v povezavi z ilustratorjem ves čas omenjata tako Frančišek Lampe kot Evgen Lampe. Oba omenjena urednika *Doma in sveta* (kasneje je uredništvo prevzel Izidor Cankar) sta Dobnikarja osebno poznala, vendar je prvi bil z njim v rednejših stikih in je formalno in vsebinsko vplival na njegov razvoj.

¹⁴ Franc KRALJ, Lampe, Frančišek, *Primorski slovenski biografski leksikon*, IX, Ljubljana 1983, p. 239.

¹⁵ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 26.

do harmoničnega zlitja podob in teksta. Na izjemno skladnost besedila in njegovih ilustracij je bilo v stroki že večkrat opozorjeno.¹⁶ To je prišlo še posebej do izraza v ciklu triindvajsetih uvodnih vinjet za Lampetovo filozofsko-estetsko razpravo *O lepoti*, ki je bila objavljena leta 1900 v reviji *Dom in svet*.¹⁷ Razprava naj bi podala kratko zgodovino evropske estetike, a je cilj preprečila urednikova smrt in se je v sedemnajsti številki *Doma in svet* nedokončana ustavila pri Lampetovem razmišljanju o estetskem učinku barv. Ker je bilo na Dobnikarjev slogovni pomen in nekatera biografska dejstva že opozorjeno, je namen prispevka, da izpostavi nekatere vsebinske akcente Dobnikarjevih risb in akvarelov. Za ponazoritev njegove ustvarjalnosti nam bodo služile le izbrane vinjete, risbe in reprodukcije akvarelov; skupaj jih je v *Domu in svetu* med leti 1896 in 1914 bilo objavljenih več kot sto, njim pa se priključujejo tudi ilustracije za dijaški list *Zvonček*.

Z ikonografske perspektive je posebne pozornosti vreden mladostni *Avtoportret*, saj je edini (umetniško naglašen) znotraj njegovega opusa (sl. 1). Na njem se je upodobil kot razmišljujoč sedmošolec, s klobukom in z dolgimi lasmi, ki se z jasnim romantičnim pogledom zazira v gledalca.¹⁸ Kljub realistični obdelavi v svojem razpoloženju spominja na findesièclovsko občutene portrete umetnikov, ki so se pri nas razživel z Vesnani in z Vavpotičem, še najbolj na znameniti Gasparijev avtoportret s klobukom, ki je nastal na Dunaju.¹⁹ Evgen Lampe je risarjeve začetke popisal precej romantično: »... že kot petleten deček je imel pri sebi svoje prvo in najprimitivnejše umetniško orodje: pipec, s katerim je črtal, risal, modeliral ...«²⁰ Kot otrok je izrezoval »svetnike in možičke, a tudi voličke in konje,« katerim oblike je znal vdihniti po svoje in jih ni posnemal po predlogah,²¹ pri pastirskem delu pa je gnetel podobe iz gline.²² Po opravljeni maturi je Dobnikar vstopil v semenišče, a je njegovo skrito željo, da bi se vpisal na likovno akademijo in

¹⁶ Borut ROVŠNIK, *Knjiga in mala uporabna grafika, Secesija na Slovenskem*, Ljubljana 1984, p. 65.

¹⁷ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 31.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Stane MIKUŽ, *Maksim Gaspari*, Ljubljana 1977, p. 28.

²⁰ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 26.

²¹ Ibid.

²² France MESESNEL, Dobnikar, Francišek, *Slovenski biografski leksikon*, I, Ljubljana 1925–32, p. 137.

1. Francišek Dobnikar, *Avloportret*, *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 31

2. Francišek Dobnikar, *Priprava na jaslice*, *Dom in svet*, X/24, 1897, p. 752

se dokončno posvetil likovni ustvarjalnosti, preprečila zgodnja smrt.²³ Gimnazijska leta, ki jih je preživel v Ljubljani, v ubožnem stanovanju pri sorodnikih,²⁴ so v razpetosti med mestom in domom rojevale ljubezen do likovnega izražanja. Kot je razvidno iz Lampetovih spominov, je bil po svojem temperamentu molčec in introvertiran mladenič, zato ga je, sodeč po skicah, ki so bile ob straneh popisane z verzi, označil kar za samotarja.²⁵ Dobnikarjevo meditativno predajanje naravi se je izrazilo že v stremljenjih znotraj tajnega »literarnega kluba« (sličice, osnutki novel, kritike, kratka razprava *Sodobno slikarstvo in kiparstvo slovensko*).²⁶ Na takšno melanholično razpoloženje, ukoreninjeno v nekaterih risbah, kaže tudi objavljena črtica *Solnčnice*, ki je impresivna zgodba o ostarelem kmečkem paru, polna sentimentalnih opisov narave ob sončnem zahodu.²⁷

Samouk Dobnikar je v začetku študiral po naravi in je inspiracijo za risbe črpal iz konkretnega okolja. Pogostokrat je upodabljal svoje najožje sorodnike, ki so mu ob njegovih slikarskih poskusih pozirali, še največkrat ena izmed njegovih »sestric«.²⁸ Nasmeljani otroci v najrazličnejših položajih in v preprostih domačih oblačilih so bili pogostokrat predmet zanimanja.²⁹ Zgodnejše risbe, objavljene v *Domu in svetu*, delujejo kot nekakšne študijske skice, s pomočjo katerih se je uril v risbi, vendar je arhitektonika nekaterih že bolj zapletena in dodelana. Med drugim so v tem času nastale risbe *Priprava na jaslice*³⁰ (sl. 2) *K polnočnici*, *Doma med polnočnico*³¹ in *Skrivalnica*,³² ki so v osnovi realistično koncipirane, z značilnim romantičnim nadihom, in kažejo tudi smisel za psihološko karakterizacijo likov. V navedenih primerih gre za čustveno doživete avtobiografske motive, ki so nastali v toplem družinskem okolju.³³ Koliko je v njih dejansko resničnih potez in tem-

²³ MESESNEL 1925–32, cit. n. 22, p. 137.

²⁴ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 27.

²⁵ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 27.

²⁶ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 28.

²⁷ Frančiček DOBNIKAR, *Solnčnice*, *Dom in svet*, XIV/8, 1901, pp. 501–503.

²⁸ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 27.

²⁹ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 31.

³⁰ *Dom in svet*, X/24, 1897, p. 752.

³¹ *Dom in svet*, X/24, 1897, p. 768.

³² *Dom in svet*, XI/18, 1898, p. 561.

³³ KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 136.

peramenta njegovih sorodnikov, je težko zatrjevati z gotovostjo, čeprav npr. pri *Doma med polnočnico* lahko sklepamo, da gre za njegovo babico, ki z otrokom v naročju bere knjigo ob svetilki. Tako občutena je tudi po uredniku ironično naslovljena risba *Ženska emancipacija*,³⁴ ki je v bistvu upodobitev brata in sestre.³⁵ Podobno doživeta je tudi risba, ki jo je urednik šaljivo naslovil *Umetnik in kritiki*,³⁶ na kateri je najverjetneje upodobil sebe kot fantiča, ki kaže izdelane figure svojim sošolcem.³⁷ Navedeni motivi, ki v osnovi izhajajo iz žanra, a jih ponekod mehča rahločutno čustvovanje, dokazujejo smisel za razumevanje perspektive, senčenje in plastično modeliranje teles, ki je v osnovi izhajalo iz Dobnikarjeve notranje potrebe po likovnem izražanju. Na smisel za naturalistično opazovanje in spretnost risbe kažejo tudi po smrti objavljene skice (*Mož s klobukom, Dekle z ruto, Čevljar, Deček s klobukom*),³⁸ ki dokazujejo obvladovanje anatomije in fiziognomije človeka. Nekaterе risbe v realističnem, skoraj dokumentarnem duhu obravnavajo aktualne teme, kot je risba kiparskega spomenika barona Čehovina v Braniku,³⁹ risba Baragovega gradu⁴⁰ ali poslopja gimnazije v Kranju,⁴¹ ravno tako tudi ornamentalna vinjeta, ki je posvečena cesarjevi petdesetletnici.⁴²

Kot je bilo že poudarjeno, se je Dobnikar ponekod delno navezoval še na historicizem, vendar je kompozicije prečistil in jim dal pečat umirjene harmonične celote.⁴³ Prizore je razbremenil baročno-rokokojske nakopičenosti in jih povezal v moderno uglaseno risbo. Kot pri evropskih secesionistih se njegov ornament kot konstitutivni element risbe navezuje na vegetabilne in geometrične forme. Številne risbe kažejo poglobljeno zanimanje za vegetabilno motiviko, ki se je dinamično izrazila kot dopolnjujoč ornamentalni element posameznih risb, pogosto znotraj krajine ali je zaživela neodvisno. Ornamentika ge-

³⁴ *Dom in svet*, XIII/12, 1900, p. 355.

³⁵ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 27.

³⁶ *Dom in svet*, XII/16, 1899, p. 512.

³⁷ KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 136.

³⁸ LAMPE 1903, cit. n. 1, pp. 31–33.

³⁹ *Dom in svet*, XII/21, 1899, p. 657.

⁴⁰ *Dom in svet*, XII/11, 1899, p. 347.

⁴¹ *Dom in svet*, X/20, 1897, p. 639.

⁴² *Dom in svet*, XI/23, 1898, p. 705.

⁴³ KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 137.

ometričnega tipa je pri njem manj izrazita (krogci, zvezdice...) in se kaže bolj v zunanji obliki vinjet (krog, pravokotnik, ključ, triptih). Zato pa so vinjete in zaglavja prava enciklopedija rastlin, ki jih lahko razumemo tudi v simboličnem pomenu: loteval se je tulipanov, vijolic, nageljnov, sončnic, narcis, deteljice, zvončkov, lilij, regrata, vrtnic, lokvanja, maka... Cvetove, debla, lističe in vitice je izrisoval z botanično natančnostjo, vendar jih je lahkotno integriral v kompozicije in dodajal prizore iz živalskega sveta (metulji, slavec, petelin, rak, miš...). Posebej doživeta je vinjeta *Slovo*, kjer je figurama sina in matere dodal niz štiriperesnih deteljic (sl. 3) in v značilnem ritmu ponavljajočih valovitih vzporednih linij motiv sugestivno naglasil.⁴⁴ Primer tovrstne aplikacije vegetabilne motivike, ki je ne le melodično razgibala figuralne prizore, pač pa je postala samostojen organizem, je risba cvetočega slaka, ki je bil v secesiji poleg bršljana in vinske trte zaradi »uvozlanosti« še posebej priljubljen ornamentalni dodatek.⁴⁵ Spretno se je loteval tudi krajini, ki jih sčasoma ni dojemal več realistično, pač pa jih je pravljичno razgibal, pri čemer ponekod elementi krajine (nebo, drevesa, polja z valovitimi črtami) dobivajo značilno ornamentalno funkcijo. Na to kažejo številne vinjete kot tudi pravljичna pokrajina na vinjeti med kraljem in kraljico (sl. 4).⁴⁶ V posameznih krajinskih prizorih je v skladu z vsebinskimi poudarki prišla do izraza temna misterioznost (*Pokrajina, Pokopališče*).⁴⁷ Tragično občutje smrti je Dobnikar najbolj neposredno tematiziral v mračni kompoziciji *Pri mrliču*.⁴⁸

Dobnikarjevi figuralni motivi, ki se oddaljujejo od njegovega zgodnjega realizma, so postajali bolj povzdignjeni nad banalnost vsakdanje resničnosti in so ponazarjali zazrtost v idejni svet. Ob zaključku 19. stoletja se je njegovo razumevanje estetskih idealov moderniziralo, kot kaže tudi romantično dojeta vinjeta *Pesem o domu*⁴⁹ (sl. 5). Risba prikazuje mlado zamišljeno dekle, osamljeno med drevesi, ki brenka na kitaro. Realistične podrobnosti so zaradi poetičnih učinkov zamegljene, kajti nadomestila jih je tekoča mehka linija in iz

⁴⁴ *Dom in svet*, XIII/17, 1900, p. 513.

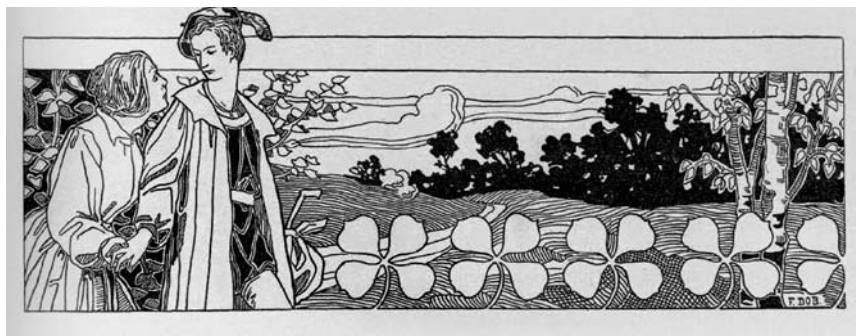
⁴⁵ *Dom in svet*, XIII/6, 1900, p. 161.

⁴⁶ *Dom in svet*, XIII/22, 1900, p. 673.

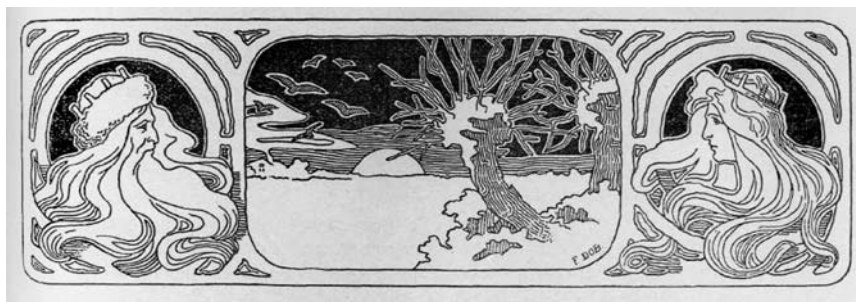
⁴⁷ *Dom in svet*, XIV/8, 11, 1901, pp. 454, 645.

⁴⁸ *Dom in svet*, XIX/11, 1906, p. 641.

⁴⁹ *Dom in svet*, XII/10, 1899, p. 320.

3. Francišek Dobnikar, *Slovo, Dom in svet*, XIII/17, 1900, p. 513

4. Francišek Dobnikar, *Vrba v snegu, kralj in kraljica, Dom in svet*, XIII/22, 1900, p. 673

nje nastal ritem, ki poudarja »domotožno atmosfero«. Kompozicija v primerjavi z zgodnjimi realistično občutenimi motivi jasno kaže na napredek v tehničnem pogledu, kajti risbo gradijo številne majhne vzporedne črtice, ki poudarjajo globino, in t. i. svojevrstna »mehka tonska modelacija«. ⁵⁰ Kot je poudarila že Klemenčeva, gre pri Dobnikarju za avtentično tehniko, ki je ni možno dokončno rekonstruirati, ⁵¹ ki pa je z značilnim »grafizmom« vinjetam dodatno vdihnili hipnotičen pečat. Ob motivu se zdi bolj smiselno ozreti na ženski lepotni ideal, ki je v secesijskem slikarstvu različno poudarjen, npr. kot femme fatale, meščanske ženske v modnih oblačilih... Opaziti je, da številne Dobnikarjeve ženske like družijo otožnost, kar ga oddaljuje od sočasnih ustvarjalcev. Pogost je profil ženskih glav, ki imajo v poudarjenih dolgih laseh vence, spletene iz rastlin, ali nosijo krono. Njegovi krhki ženski liki tipa

⁵⁰ PREGL KOBÉ 1980, cit. n. 2, p. 20.

⁵¹ KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 139.

5. Francišek Dobnikar, *Pesem o domu*, *Dom in svet*, XII/10, 1899, p. 320

6. Francišek Dobnikar, *Žanjica*, *Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 385

»femme fragile« so meditativno naravnani, v njih se združuje nekakšno svetobolje, ki ustvarja vtis hrepenenja in zamaknjenosti. Protagonisti vinjet se približujejo androgini bitjem, ki so bili v evropskem slikarstvu za časa secesije in simbolizma značilen pojav. Takšna je tudi preprosta in kvalitetna vinjeta z motivom žanjice med sončnicama, s srpom in snopom žita v rokah, za katero se odpira značilna slovenska pokrajina s cerkvico⁵² (sl. 6). Dobnikarjeve ženske figure so oblečene v vsakdanja oblačila ali v dolge klasične halje, zato ni teženj po »kostumiziranju figur«, po identifikaciji oblačila in naroda, čemur so se približevali vesnani (še posebej Gaspari, ki je prisegal na narodne noše).

Številni razgibani figuralni motivi, ki črpajo iz tradicije slovenskih narodnih pesmi, pravljic in legend, predstavljajo Dobnikarjev

| ⁵² *Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 385.

7. Francišek Dobnikar, *Oživljanje pomladi*, *Dom in svet*, XIII/2, 1900, p. 33

8. Francišek Dobnikar, *Pomladna bajka*, *Dom in svet*, XIII/10, 1900, p. 313

vrhunec glede na dramaturško zgradbo kompozicij. Vinjeta *Oživljanje pomladi*, ki se navezuje na priljubljeno motiviko pomladi, prikazuje boginjo Vesno, kako v veselje vdihuje pomlad (sl. 7).⁵³ Risba v skladu z idealističnimi grškimi nazori, ki jih tematizira Lampetov filozofski tekst, inventivno in lucidno izžareva neoplatonistične ideje o bistvu lepote. Ob figuri se lahko plejejo lebdeči angeli, medtem ko se ob strani vzpenja vitka breza. Motiviki vitkih brez, ki so bile s svojim ele-

| ⁵³ *Dom in svet*, XIII/2, 1900, p. 33.

gantnim deblom pogosta spremljava melanholičnih figur, je možno slediti tudi znotraj Dobnikarjevega opusa, še posebej pogoste pa so bile pri vesnanjih. Kot samostojen motiv se pojavljajo zlasti pri impresionistično naravnem Jakopiču.⁵⁴ Z nastopom vesnanov se je pri nas bogato razživila motivika, povezana s simboliko pomladi, ki jo je Dobnikar zaokrožil v inventivni kompoziciji *Pomladne bajke* (sl. 8). Risba prikazuje princa, ki pooseblja sonce, v trenutku, ko z lovskimi psi najde v cvetje in trnje uvozlano žensko.⁵⁵ V ozadju priljubljenega secesijsko podarjenega motiva, ki izhaja iz pravljice o Trnuljčici, je ideja, da princ prebudi mlado zakleto dekle iz zimskega spanca. Motiv pomladi je bil pogosto idealiziran in opevan pri predstavnikih Moderne (Župančič) in njihovih sopotnikih na začetku 20. stoletja, kot npr. v pesmi pisatelja in pesnika Milana Pughja *Pomladna bajka*: »Pa jezna zbudi se deva –pomlad,/odide v lepi svet.../Ah to se ubožica vstrašila je, /ko vzrla je sneg in led...«⁵⁶ Zaradi značilne mehkobnosti linij in idealizacije izrisanih figur nas Dobnikarjeva interpretacija motiva pomladi povede v čas Botticellijevih čarobnih kompozicij v tondih.

Podobno vzdušje preveva ilustracijo *Mlade Zore*, ki jo je zapisal že pod Prešernovim vplivom delujoči zbiralec narodnih pesmi in duhovnik Anton Žakelj⁵⁷ in je izrazito narativne narave (sl. 9). V ozadju je pretresljiva zgodba o zaljubljenem kraljeviču, ki se mora mimo bratov prebiti do v gradu zaprte kraljične Zore, da bi jo lahko odpeljal na svoje. Zora zvečer užije »čudežni koren«, kar jo navidezno omrtvi, zato jo kraljevič uspe odpeljati. Brata kmalu prepoznata ukano zaljubljenega para in se napotita do gradu, da bi Zoro »drugič ugrabila« in jo pripeljala nazaj. Med bratoma in kraljevičem se vname boj, v katerem kraljevič tragično umre.⁵⁸ Dobnikar je romanco razgrnil s štirimi prizori, pri čemer glavni motiv prikazuje trenutek, ko se kraljevič približa navidez mrtvi Zori. Zgornja motiva prikazujeta srečanje pod njenim oknom in žalost obeh bratov v trenutku, ko izvesta za »smrt«, medtem ko spodnji prizor kaže trenutek, ko brat zabode kraljeviča.⁵⁹ Risbe odli-

⁵⁴ Tomaž BREJC, Rihard Jakopič in slovenski modernizem, *Rihard Jakopič*, Ljubljana 1993, pp. 30–31.

⁵⁵ *Dom in svet*, XIII/10, 1900, p. 313.

⁵⁶ Ivo DANIČ (Milan PUGELJ), *Pomladna bajka*, *Zvonček*, II/4, 1901, p. 4.

⁵⁷ France NOVŠAK, *Slovenske balade in romance*, Ljubljana 1955, p. 320.

⁵⁸ NOVŠAK 1955, cit. n. 57, pp. 46–50.

⁵⁹ *Dom in svet*, XIII/11, 1900, p. 345.

9. Francišek Dobnikar, *Mlada Zora*, *Dom in svet*, XIII/11, 1900, p. 345

kuje mehka linija, združena s smislom za dinamično pripoved, vendar kljub narativnosti risar ni ustvaril občutka zgoščenosti. Poleg motivov lepe Vide, desetnice, mlade Brede, kralja Matjaža in drugih je bila tudi ta značilna za vesnane, ki jim je narodnostna motivika pomenila »programski ščit« pred avstrijsko-nemškimi temami in globljo identifikacijo s slovenstvom. Motiv na naslovnici za zbirko pesmi *Mlada Zora* je v srednjeveškem duhu, z upodobitvijo gradu in konjenika, ki jezdi z Zoro v naročju, uporabil tudi Gaspari;⁶⁰ elegantno ilustracijo k pesmi je med drugim kasneje priložil tudi Birolla.⁶¹

Na sorodne vsebinske razsežnosti, ki so bile blizu vesnanom, kaže tudi po risarjevi smrti objavljena kompozicija k Pugljevi *Narodni pesmi* (sl. 10). Prikazuje mlado žensko, naslonjeno na brezo, ki strmi v dolino in med gore. Otožna ljubezenska pesem govori o moškem, ki v družbi ptic nemirno čaka, da se bo mladenka, v katero je zaljubljen, poročila z drugim.⁶² Padajoči list z drevesa pred stoječo žensko, ki se zazira v daljavo, simbolizira minljivost, medtem ko njeni dolgi lasje značilno lahkotno lebdijo v vetru. Pri akvarelni *Desetnici* se baladno vzdušje združuje z brezami, ki stopnjujejo melanholično razpoloženje; ujeta večna popotnica z raztrganim rokavom osamljena ždi v bližini doma in polaga dlani na obraz (sl. 11).⁶³ Iz ljudskega pripovedništva izhajajoča motiva desetnice in desetega brata (npr. Vavpotičeve ilustracije Jurčičevega *Desetega brata*) so v okviru pestre knjižne produkcije in razglednic največkrat interpretirali vesnani. Smisel za epsko pripovednost se je izrazil tudi v ilustraciji pesmi *Matjaž in Alenčica*, kjer je Dobnikar v nizu osmih risb prikazal ukano junaškega kralja Matjaža, ki se odpravi iskat ugrabljeno Alenčico.⁶⁴ Motivika kralja Matjaža je bila na začetku stoletja pri Slovencih izjemno popularna. Kot simbol človeškega hrepenenja po nedosegljivem se v moderni obliki pojavlja pri Ivanu Cankarju,⁶⁵ kasneje pa je z njim zaslovel France Kralj v ilustracijah narodne pesmi *Kralj Matjaž*,⁶⁶ ki slogovno še vedno izhajajo

⁶⁰ Marjan MARINŠEK, *Maksim Gaspari*, II., Ljubljana 2007, p. 245.

⁶¹ NOVŠAK 1955, cit. n. 57, p. 47.

⁶² *Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 24.

⁶³ *Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 17.

⁶⁴ *Dom in svet*, XIV/9, 1903, pp. 553–556.

⁶⁵ Ivan CANKAR, Potepuh Marko in kralj Matjaž, *Knezove knjižice XII*, Ljubljana 1905.

⁶⁶ France KRALJ, *Kralj Matjaž*, Ljubljana 1921.

11. Frančišek Dobnikar, *Desetnica, Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 17

10. Frančišek Dobnikar, *Narodna pesem, Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 24

iz secesijske stilizacije. Dobnikarjeva risba *Kralj Matjaž*, ki sodi v leto 1900, je precej bolj preprosta in narativna (sl. 12); v krog, ki je položen v večji pravokotnik, je vkomponiral legendo o dolgo Bradem kralju, skupaj z njegovimi spečimi vojaki in služabniki.⁶⁷ Da bi zgodbo posodobil in jo približal bralcem, pa je pod njim izrisal žensko, ki otrokom pripoveduje zgodbo. K narodnostno obarvani motiviki sodi tudi z značilnimi vitičastimi formami uokvirjena kompozicija *Spanjščice*, ki pripoveduje tragično kmečko zgodbo o mladem fantu, ki se vrne z romanja po svetu in spozna, da je njegova ljubica že mrtva.⁶⁸

Številne vinjete, ki prikazujejo anjele, krilate genije in kerube, še posebej kažejo na prisotnost secesijske stilizacije in poudarjanje lepote. Nekatere zgodnejše risbe angelov in puttov kažejo še vztrajanje pri baročnih poudarkih (angel s sončnicami, angel, ki trga jabolko, an-

⁶⁷ *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 41.

⁶⁸ *Dom in svet*, XIV/7, 1901, p. 441.

KRALJ MATJAŽ.

FR. DOBNIKAR.

12. Francišek Dobnikar, *Kralj Matjaž*, *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 41

gel slikar). Po drugi strani pa je pri formulaciji angelskih figur opazna težnja po vedno večji lahkotnosti in dekorativnosti, ko ti postopoma postajajo vedno bolj manieristično oblikovani in eterično poduhovljeni. V tem pogledu se je Dobnikar kljub določeni tipizaciji, ki je razvidna predvsem na obrazih, pridružil sodobnemu toku, ki je z vitkimi postavami v daljave zazrtih angelov v risbah poudarjal duhovne razsežnosti. Tako ubrana je kompozicija krilatega genija s kipom in modelom, ki se nahajajo v cvetočem vrtu (sl. 13).⁶⁹ Motiv, kot ga je prikazal, namiguje na pokrajino arkadijske brezčasnosti: alegorično zasnovana risba, zaključena s šmarnicama, daje vtis, kot da bi protagonista v naravi meditirala o pomenu lepote in tako lucidno dopolnjuje Lampetovo filozofsko-estetsko besedilo. V primerjavi s simbolističnimi tendencami, ki se

| ⁶⁹ *Dom in svet*, XIII/1, 1900, p. 1.

13. Francišek Dobnikar, *Krilati genij v vrtu*, *Dom in svet*, XIII/1, 1900, p. 1

kažejo pri Vavpotičevih figurah (*Jutranji slavospev*),⁷⁰ so Dobnikarjevi nebeški krilatci ravno tako uglajeni, vendar precej bolj dobrohotni, a hkrati ne presegajo meje pretirane ljubkosti in sentimentalnosti. Vavpotičeva lucifersko poudarjena motivika, nad katero se je navduševal za časa študija v Parizu, Dobnikarja v okviru simbolističnega razpoloženja ni pretirano zanimala.⁷¹ Angelske figure z nenavadno bujnimi valovitimi lasmi, odete v valovite draperije, je v kompozicijah spretno variiral in jih uporabljal kot dodatek za alegorične prizore. Ponekod jih je uokviril v obliko srca (doprсни profil zamišljene svetnice v obliki srca, ki lebdi med lilijami),⁷² po čemer je kasneje zlasti zaslovel Gaspari, ki je z motiviko src izražal ljubkost in poudarjal domačnostno razpoloženje. Izjemoma so religiozno-mitološki prizori zaživel samostojno, kot npr. na risbi *Kerub*, kjer so jasno prišla do izraza velika, ornamentalno dodelana krila, njegova dolga halja, valoviti dolgi lasje in značilna androginitet.⁷³ Dobnikarju je bila zaupana tudi celostranska risba za naslovnico, kjer je upodobil angela, ki z dolgimi dvignjenimi krili stoji pred velikim vzhajajočim soncem. V risbo je vključil prepoznavno silhueto grajskega hriba z ljubljanskim gradom, medtem ko je nebu pripadajoči prostor za angelom v elegantni klasično gubajoči se draperiji dinamiziral z značilnimi valovitimi linijami.⁷⁴

⁷⁰ *Dom in svet*, XIII/3, 1900, p. 73.

⁷¹ ŽEROVC 1998, cit. n. 8, pp. 227–242.

⁷² *Dom in svet*, XIII/14, 1900, p. 417.

⁷³ *Dom in svet*, XXI/9, 1908, p. 387.

⁷⁴ *Dom in svet*, XIII/6, 1900, naslovnica.

V religioznih prizorih je izrazil ideal trpljenja, združenega z nadnaravno svetostjo, kar je bilo nenazadnje povezano z njegovim študijem bogoslovja.⁷⁵ Navkljub bolehnosti in šibki telesni naravi se je v ilustracijah rojevala vera v duhovno premoč in optimizem. Največ tovrstne ubranosti je dosegel v ilustracijah za *Almanah* slovenskih bogoslovcev:⁷⁶ na naslovnici je uporabil motiv Kristusove glave, pred njo postavil klečeča bogoslovca in prizor razprl v krajino (sl. 14). Med besedila je priložil pet alegoričnih vinjet: svetopisemski motiv *Živa voda*, *Modroslovje*, *Slikarstvo*, *Glasbo* in *Stavbarstvo*.⁷⁷ Vsebina almanaha je bila sicer tarča Cankarjevih kritik, ki je videl v literarnih prispevkih aprioristično filozofijo in idealizem brez življenjske podlage, vendar ilustracij ne omenja.⁷⁸ Reprodukcijska akvarela s poudarjeno krščansko simboliko *On je spet tisti kot nekdaj* prikazuje popotnika s palico in v sandalih ob vaškem razpelu. Za njim se prikazuje cerkva in ponovljen motiv Kristusa na križu, ki se mu prikazuje kot vizija v megli.⁷⁹ V luči osebne in s patosom doživete krščanske motivike je vredno tudi opozoriti na posthumno objavljeno *Risbo IHS* (motiv *Vera Icon*), ki prikazuje Kristusovo glavo s trnjevo krono v krogu.⁸⁰ Kompozicija, naslovljena z verzom *Fantič li vstani gor/, greva za Jezusom*, kaže eterično podobo dolgolase Marije z Jezusom v noči med brezami, ob njej pa mladeniča, ki leži pred njo na zemlji.⁸¹ (sl. 15). Tudi ta motiv, ki govori o padlem vojaku, ki ga Marija obuja in kliče v hojo za Kristusom, je bil znan iz narodnih pesmi. Kasneje je na razglednici motiv uporabil Gaspari in ga vključil v prikazovanje tragičnih dogodkov prve svetovne vojne.⁸² Religiozna ikonografija z mistično obarvanimi prizvoki Dobnikarja ni zanimala le kot bogoslovca in slikarja, temveč tudi kot pesnika, kar je razvidno iz njegove epske pesnitve, predelane iz asirskih tekstov:⁸³ »Tam, kjer velika, močna skala/na levi Kristusa je stala, tjakaj umetnik se obrne/slikarsko platno pred se zgrne./Paletu, čopič v roko

⁷⁵ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 30.

⁷⁶ Anton GRIVEC, *Almanah*, Ljubljana 1901.

⁷⁷ GRIVEC 1901, cit. n. 76, pp. 18, 61, 108, 163, 216.

⁷⁸ Ivan CANKAR, Zbrano delo, *Almanahovci*, XXIV, Ljubljana 1975, pp. 94–103.

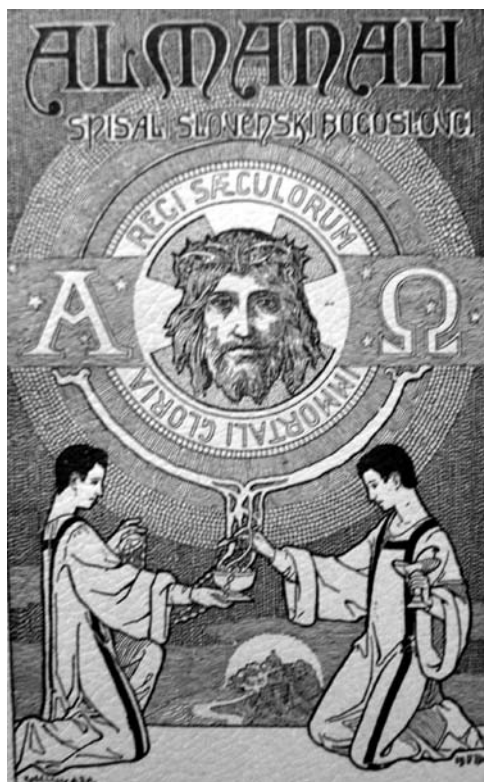
⁷⁹ *Dom in svet*, XV/4, 1902, p. 217.

⁸⁰ *Dom in svet*, XXVII/9, 1914, p. 261 (priloga).

⁸¹ *Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 412.

⁸² KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 140, op. 7.

⁸³ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 30.

14. Francišek Dobnikar, Ilustracija za *Almanah*, Anton Grivec, *Almanah*, Ljubljana 1901, naslovnica

15. Francišek Dobnikar, *Fantič le vstani, Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 412

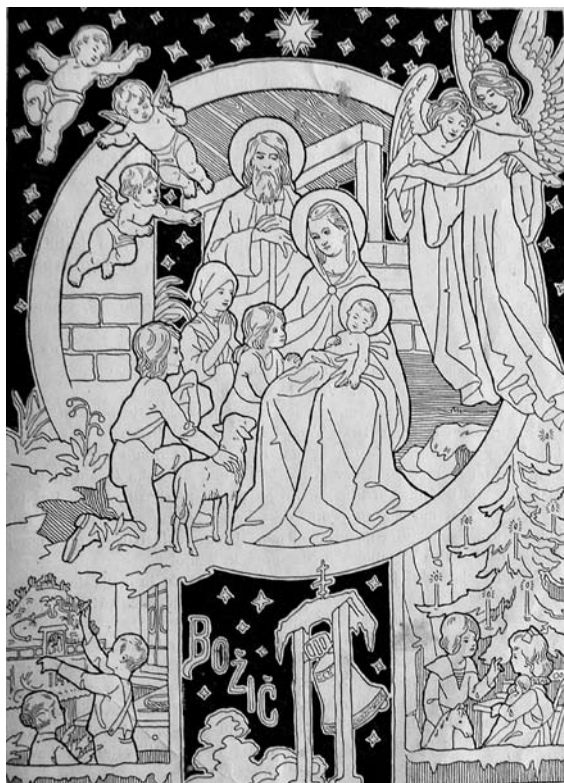
vzame...⁸⁴ Pri bolj ljudsko občutenih kompozicijah religioznega tipa je v ospredje stopila pripoved, ki jo je prilagajal in približal bralcem, kot npr. v celostranski kompoziciji *Božič*: svete osebe z angeli je združil pod magičnim zvezdnim nebom in komplementarno postavil sodobna prizora, kjer otroci krasijo božično drevesce⁸⁵ (sl. 16).

Dobnikarjev talent se je razživel tudi v listu s podobami za mladino *Zvonček*, ki je izhajal med leti 1900 in 1939 pod uredništvom pesnika Engelberta Gangla.⁸⁶ Dobnikarjeve risbe v listu so podpisane s

⁸⁴ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 31.

⁸⁵ *Zvonček*, I/12, 1900, p. 219.

⁸⁶ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 28.

16. Francišek Dobnikar, *Božič, Zvonček*, I/12, 1900, p. 219

črkama S. J.⁸⁷ Čeprav so posamezne ilustracije podobne tistim v *Domu in svetu*, je v njih več sproščenosti in igrivosti. Ena izmed najbolj fantastično razgibanih je ilustracija k *Bajki o siroti in škrateljčkih* slovenskega »pesnika narave« Cvetka Golarja, ki prikazuje zapuščeno deklico brez staršev, ki ji škrtati kažejo pot k dobrim ljudem⁸⁸ (sl. 17). Nekatere fantastične rešitve, ki ustvarjajo intenzivnejše pravljlično vzdušje, se pojavljajo tudi v vinjetah, kot je npr. prizor z gradom in lokvanji.⁸⁹ V listu najdemo tudi podatek o domnevni zadnji Dobnikarjevi podobi, ki jo je izvršil za *Zvonček*⁹⁰ in prikazuje damo z otrokom na pokopališču

⁸⁷ Ladislav OGOREK, Dva grobova, *Zvonček*, II/8, 1901, p.164.

⁸⁸ *Zvonček*, II/4, 1901, p. 82.

⁸⁹ *Dom in svet*, XIII/15, 1900, p. 449.

⁹⁰ *Zvonček*, II/11, 1901, p. 224.

17. Francišek Dobnikar, *Škrati, Zvonček*, II/4, 1901, p. 82

(sl. 18). Ko je njegovo življenje v bolnišnici že ugašalo, so nastajale nekatere vinjete za *Dom in svet* na temo mesecev.⁹¹ V teh je prišla še posebej do izraza njegova »šrafirana tehnika«, ki je ustvarjala kontrast med belimi in črnimi površinami. Sodeč po spominih Lampeta, ki ga je spodbujal, naj se preizkusi tudi v drugi tehniki, se mu je pri ponovnem posegu v majniško vinjeto že močno tresla roka: »Vzel je v roke pero, in kakor bi bil nesmrtni duh vлил v slabotno telo novo moč, je z eno potezo – jasno in odločno – narisal, kar sem hotel. Bila je zadnja risba, katero je izvršil...«⁹² Z motiviko letnih časov in mesecev, ki je bila nadvse priljubljena pri vesnanjih v okviru programskega gesla *Iz naroda za narod* (najbolj pri Gaspariju in Smrekarju), se je istočasno ukvarjal tudi Jager.⁹³ Kot je bilo značilno za upodabljanje cikla mesecev, se tudi pri Dobnikarju ta prepleta s krščansko religioznostjo in motiviko dela. Vinjete med drugim prikazujejo januarskega angela, ki pred peščeno

⁹¹ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 32.

⁹² LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 33.

⁹³ Zapuščina Ivana Jagra, Ilustracije 1898–1920, Biblioteka SAZU, R51/XI.

18. Francišek Dobnikar, *Na pokopališču*, *Zvonček*, II/11, 1901, p. 224

uro kaže na konflikt med večnostjo in minljivostjo⁹⁴ (sl. 19), marčevsko bujnost pomladi, velikonočne dobrote, poletni večer s pticami, mirnost jezera v oktobru in vaške cerkvice v novembru. V Dobnikarjevem opusu so nadvse pogosti tudi prizori, kjer nastopajo značilni starci z dolgimi bradami in lasmi, ki spominjajo na filozofe in biblične preroke. V alegorično poudarjenih motivih se z značilnimi razmišljujočimi gubami na čelu in zaprtimi očmi pojavljajo kot personifikacije modrosti, časa oziroma minljivosti. Njihova prisotnost na določenih mestih spominja že kar na romantične risbe, ki jih poznamo izpod roke angleškega pesnika in mojstra grafike Williama Blaka. Nekoliko bolj sproščena je posthumno objavljena Dobnikarjeva risba *Vinotok*, ki v duhu domačnostne motivike prikazuje razpoloženega pivca ob sodu, ovitega z vinsko trto (sl. 20).⁹⁵ Nekateri liki starcev z značilnimi gestami rok na čelu poudarjajo predvsem kontemplativno razpoloženje. Ta gesta je za Dobnikarja

⁹⁴ *Dom in svet*, XIV/1, 1901, p. 1

⁹⁵ *Dom in svet*, XIX/10, 1906, p. 581.

19. Francišek Dobnikar, *Januar*, *Dom in svet*, XIV/1, 1901, p. 1

20. Francišek Dobnikar, *Vinotok*, *Dom in svet*, XIX/10, 1906, p. 581

nasploh značilna pri številnih figuralnih kompozicijah in tako postaja v obzorju celotnega opusa že njegov emblem.⁹⁶

Dobnikarjevi akvareli kažejo zopet več smisla za realistično opazovanje, kjer so namesto poudarjene dekorativnosti do izraza prihajale figure; večinoma so to žanrski prizori s poudarjeno kmečko motiviko, kjer se odpira prostor za krajino, kot je npr. prizor *V malin*, ki prikazuje starca na poti v dolino.⁹⁷ Podobno doživet je tudi akvarel *Na božjo pot*, ki prikazuje kmete na vozu, kako se odpravljajo na romanje.⁹⁸ Dobnikar je med drugim pripravljala tudi načrt za podobo k *Lenori* nemškega »Sturm und Drang« pesnika Gottfrieda Augusta Bürgerja, ki jo je začel prevajati že Žiga Zois, nadaljeval pa France Prešeren.⁹⁹ Motiv nesrečne Lenore se je v različnih variantah pojavljal že v evropskem srednjem veku¹⁰⁰ in ga je kasneje pri nas najizraziteje interpretiral ekspresionistični in v socialno dno zazrti slikar, sopotnik vesnanov, Fran Tratnik; kasneje je izšla kot celostranska ilustracija v *Domu in svetu*. Dobnikar je med drugim začel tudi z risbami za Sveto pismo.¹⁰¹ Vzpodbude za nekatere redke, a zanimive eksotične motive, kot sta *Arabec* in nenavadna krajina *Pogled na Dar-es Salaam*, je potrebno razumeti v luči urednikovih namigov, saj je precej potoval v Afriko in dogajanje beležil s fotoaparatom.¹⁰² Lampe je namreč že nekaj let pred tem objavljal knjižne potopise in potopisne črtice o vzhodnih deželah.¹⁰³

Že sodobniki in poznavalci Dobnikarjevega temperamenta so v njegovem ustvarjanju uvideli prevlado »poetične koncepcije«¹⁰⁴ in zazrtost v novoromantični idealizem, ki se je v slovenski Moderni in sopotnikih razživel s simbolističnimi in dekadentnimi temami. Zaradi specifičnega liričnega razpoloženja, svojevrstne subtilnosti in filigranske

⁹⁶ KLEMENC 2001, cit. n. 12, p. 138.

⁹⁷ *Dom in svet*, XIV/2, 1901, p. 81.

⁹⁸ *Dom in svet*, XIV/6, 1901, p. 353.

⁹⁹ Vera BRNČIČ, Bürgerjeva Lenora pri Prešernu in Žukovskem, *Jezik in slovstvo*, XVII/3, 1971, pp. 64–72.

¹⁰⁰ Simon RUTAR, Slovenska Lenora ali mrtvi pride po svojo ljubico, *Ljubljanski zvon*, 1882, pp. 402–403.

¹⁰¹ MESESNEL 1925–32, cit. n. 22, p. 137.

¹⁰² *Dom in svet*, XII/5, 1899, p. 160 (platnica)

¹⁰³ Frančišek LAMPE, Na jutrovem: potopisne in narodopisne črtice, *Dom in svet*, V–VI/1–12, 1892/93.

¹⁰⁴ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 26.

ornamentalnosti ga imamo lahko za najzgodnejšega slovenskega ilustratorja, ki je presegel šablonsko ujete risbe in jih osvobodil shematizacije. V ustvarjalnosti je Dobnikar združeval mladostno genialnost z inovativnostjo in v slovenski ilustraciji nenačrtno izgrajeval most med historicizmom in secesijo. Njegove risbe so zračne in hkrati preproste, delujejo kot enovit organizem in kot take dosegajo prepričljive estetske učinke. Čeprav ni natančneje razvidno, s katerimi predlogami je vzpodbujal svojo ustvarjalnost, je jasno, da so mu ugajale moderne secesijske ideje, v katerih je videl »nadtvarni polet duha in misli – in to ga je vleкло, saj je tako ugajalo njegovi romantični, bajno sanjavi naravi«. ¹⁰⁵ Če se ozremo na sočasno ilustracijo v *Domu in svetu*, ki se je s številnimi imeni prikazovala v pestrem ikonografskem razponu in v različnih slogovnih poudarkih, se v oblikovanju vegetabilnih motivov, krajinskih prizorov in zgodnejših žanrskih prizorov Dobnikarjeve risbe ponekod približujejo uspešnim Jamovim poskusom (*Pomladno cvetje*, *Sveža piča*, *Cvetje*, *Breze*), vendar je pri Dobnikarju risba bolj izrazita, ornamentalnost drugače pojmovana in generalno razpoloženje vinjet bistveno drugačno. Po drugi strani se kažejo tudi določene vzporednosti z risbami zgodnjega Vavpotiča (*Do miru*), ¹⁰⁶ kjer gre za sorodne vsebinske poudarke, ki so se med drugim izrazili tudi v Vavpotičevih ilustracijah Jenkovih *Pesmi* (motiv melanholične ženske figure z liro med brezami). ¹⁰⁷ V bolj formalnem pogledu se kažejo tudi zanimive vzporednice med Vavpotičevo kompozicijo *Zavržena Ljubezen* ¹⁰⁸ in Dobnikarjevim načinom izrisovanja vijug, ki so značilen dekorativni akcent njegovih številnih vinjet.

Dobnikarjev temperament in estetsko-umetniški nazori, ki so se oblikovali pod Lampetovim okriljem, ostajajo še vedno nekoliko oviti v skrivnost. Njegove redke izjave, ki so jih posredovali znanci, v nasprotju z Vavpotičem ne dosegajo intelektualno estetsko-umetniške refleksije, vendar kažejo na izrazito voljo in željo po umetniškem izpopolnjevanju: »Nimam še dovolj trdnih nazorov o njej. Umetnost je treba preučevati«. ¹⁰⁹ Njegovi poetični zasnutki, ki so se izrazili na skicah, popisanih z verzi, se približujejo razpoloženju in neposrednosti, kot se opla-

¹⁰⁵ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 30.

¹⁰⁶ *Dom in svet*, XI/21, 1898, p. 649.

¹⁰⁷ Simon JENKO, *Pesmi*, II, Ljubljana 1901.

¹⁰⁸ *Dom in svet*, XI/9, 1898, p. 264.

¹⁰⁹ LAMPE 1903, cit. n. 1, p. 30.

šajo v pesmih Dragotina Ketteja. Mesesnel je že zgodaj nakazal izvore za specifični način risanja v secesiji, ki mu je bila dostopna preko revij, in vplive s strani nazarenske umetnosti.¹¹⁰ Vera Baloh je vzpodbude v njegovi ustvarjalnosti iskala v delu umetnikov kroga izvrstnega nemškega lirika Stefana Georga, še posebej v ilustracijah nemškega slikarja Melchiorja Lechterja, od koder vodi nit preko nemško-avstrijske ilustracije do nazarencov.¹¹¹ Nekatere Dobnikarjeve ilustracije imajo »prerafaelitsko atmosfero«, kar nas zopet privede v revijalne kroge, ki so se zgledovali po prerafaelitih. Čeprav bi bilo nespametno iskati konkretne izvore pri tem angleškem združenju, ga z njimi družijo predvsem odklon od konvencionalnega akademskega slikanja, ki pri njem ni teoretičen, temveč čustveno naravnan, in beg v idealistično poviševanje lepote in krasilnosti. Glede na to, da ni imel formalne izobrazbe, se je z eklektičnim povezovanjem suvereno in angažirano vključil v ilustratorsko dejavnost na naših tleh. Ta se je po njegovi smrti razmahnila s številnimi že omenjenimi posamezniki, ki so dvignili kvaliteto na zavidljivo raven in pripomogli k uveljavitvi »zlate dobe« področju slovenske knjižne opreme.

UDK 74.035(497.4):929Dobnikar F.
izvirni znanstveni članek - original scientific paper

UNDULATING SECESSION DRAWINGS: THE NEO-ROMANTIC MOTIFS OF FORGOTTEN SLOVENIAN ILLUSTRATOR FRANČIŠEK DOBNIKAR

The Slovenian illustrator Frančišek Dobnikar was born in 1878 in a small village near Medvode and he died a young man in Ljubljana in 1901. He worked for the Slovenian Catholic cultural and literary journal *Dom in svet* (Home and the World) and was supported by his notable editor Frančišek Lampe, a Slovenian Neo-Thomist philosopher. He recognized Dobnikar's youthful talent for drawing and immediately invited him to work with him. Dobnikar, who also wrote poems and was very active in a »literary club,« did not have any formal education, but his talent and strong will for drawing culminated in artistic stability. His early drawings are characterized by realism and natural observation whereby he used family members as models. At the end of nineteenth century his works already indicated a new sense for ornamental and rhythmic harmony. The more than one hundred poetic drawings with his own special technique that

¹¹⁰ MESESNEL 1925–32, cit. n. 22, p. 137.

¹¹¹ Vera BALOH, Knjižna ilustracija, *Secesija na Slovenskem*, Ljubljana 1984, p. 60.

were made for *Dom in svet* between 1896 and 1901 are marked by clarity and organic simplicity. They are also the most important drawings in his opus.

Motifs based on the traditions of Slovenian folk songs, fairy tales and Christian iconography are modernized and reflect a neo-romantic sense of beauty. Many of these vignettes are full of melancholic sentiment, and especially those that were made for the 1900 *Dom in svet* show the young artist's self-confidence. Some of the ideas for the motifs, especially for the illustration of Lampe's debate *On Beauty*, might have come from the editor himself, while the style might have been influenced by international magazines. Just before Dobnikar died he drew vignettes depicting the twelve months, in which he underlined the role of nature in human life. The essence of Dobnikar's works lies in their subjective adaptation and modernization of folk motifs and characteristically ornamental decoration, which created sentiment that is typical of the Secession. He was one of the first Slovenian illustrators to break up the conservative tradition of historicism and was a harbinger of the Vesna style (e.g. Maksim Gaspari, Gvidon Birolla, Hinko Smrekar and Saša Šantel). In addition, Dobnikar also made illustrations for the student newspaper *Zvonček* (Little Bell), in which he expressed a sense of playfulness and fantasy, and illustrations for the 1901 *Almanah* (Almanac), the catalogue of Slovenian theologians. However, many of his sketches remained unpublished.

Captions:

1. Francišek Dobnikar, Self-portrait, *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 31
2. Francišek Dobnikar, Crib preparation, *Dom in svet*, X/24, 1897, p. 752
3. Francišek Dobnikar, Farewell, *Dom in svet*, XIII/17, 1900, p. 513
4. Francišek Dobnikar, Willow in the snow, king and queen, *Dom in svet*, XIII/22, 1900, p. 673
5. Francišek Dobnikar, Song about home, *Dom in svet*, XII/10, 1899, p. 320
6. Francišek Dobnikar, Reaper, *Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 385
7. Francišek Dobnikar, Awakening of spring, *Dom in svet*, XIII/2, 1900, p. 33
8. Francišek Dobnikar, Spring fairytale, *Dom in svet*, XIII/10, 1900, p. 313
9. Francišek Dobnikar, Young Zora, *Dom in svet*, XIII/11, 1900, p. 345
10. Francišek Dobnikar, Folk song, *Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 24
11. Francišek Dobnikar, The tenth daughter, *Dom in svet*, XIV/1, 1903, p. 17
12. Francišek Dobnikar, King Matthias, *Dom in svet*, XVI/1, 1903, p. 41
13. Francišek Dobnikar, Winged genius in the garden, *Dom in svet*, XIII/1, 1900, p. 1
14. Francišek Dobnikar, Illustration for *Almanah*, Anton Grivec, *Almanah*, Ljubljana 1901
15. Francišek Dobnikar, Get up, boy!, *Dom in svet*, XIII/13, 1900, p. 412
16. Francišek Dobnikar, Christmas, *Zvonček*, I/12, 1900, p. 219
17. Francišek Dobnikar, Dwarves, *Zvonček*, II/4, 1901, p. 82
18. Francišek Dobnikar, In the cemetery, *Zvonček*, II/11, 1901, p. 224
19. Francišek Dobnikar, January, *Dom in svet*, XIV/1, 1901, p. 1
20. Francišek Dobnikar, Winery, *Dom in svet*, XIX/10, 1906, p. 581